

Муסיкий эстетик тарбияда синфдан ташқари ишлар.

Дўстов Санокул Дўстович

Бухоро давлат университети
муסיқа таълими кафедраси доценти,
педагогика фанлари номзоди.

Мақолада ўқувчиларни муסיкий эстетик тарбиялашда синфдан ва мактабдан ташқари ишлар, жумладан, санъат байрамлари, оммавий тадбирлар, санъат ва маданият арбоблари билан учрашувлар, тематик кечалар, китобхонлар анжуманлари ҳамда экскурсияларнинг ўрни беқиёслиги тўғрисида фикрлар билдирилган.

The article deals with the thoughts about significance of works in class and out of class, such as art holidays, mass measures, meetings with the prominent people of art culture, thematic soirees, readers' conferences and excursion to educate pupils musical – aesthetically.

В статье ученики исключаются из класса и школы при обучении музыкальной эстетики, в том числе встречи, публичные мероприятия, встречи с деятелями искусства и культура и тематические праздники, читательские конференции, отзывы о волнение экскурсий.

Муסיкий эстетик, яъни бадий тарбияни изчил амалга оширмасдан туриб шахсда, хусусан жамиятимизнинг бўлажак фуқароларида ахлоқий ва маънавий фазилатларни шакллантириш мумкин эмас. Шунинг учун мактаб ўқитувчилари зиммасига ўқувчиларнинг ижодий қобилиятини мунтазам ривожлантириб бориш, шу орқали уларда гўзаллик яратиш имконияти ва эҳтиёжини вужудга келтиришдан иборат эканлиги таъкидланиб, масъулиятли вазифалар топширилган.

Гўзаллик идеалини ҳамда воқеликка ижодий муносабатини таркиб топтиришга йўналтирилган муסיкий эстетик тарбия маънавий ҳаётимизнинг ҳамма томонларини ана шу идеалга мувофиқ шакллантиришга хизмат қилади. Муסיкий эстетик тарбия ахлоқий тарбия билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, амалда унинг замини ҳисобланади.

Муסיкий эстетик тарбия ўқувчига бутун атрофдаги воқеликнинг, умуман жамиятдаги муносабатларнинг бевосита таъсири давомида амалга ошади. Демак, муסיкий эстетик тарбия бадий дидни, қизиқиш ва интилишни тарбиялаш, инсонни ижодий қобилиятини аниқлаш ва ривожлантириш, унда гўзаллик идеалини воқеликка ижодий муносабатни шакллантириш демакдир. Шундай қилиб, юқорида айтилганларни ҳисобга олган ҳолда ўқувчиларни муסיқа санъати мўъжизаларини, атрофдаги гўзаллик намуналарини ўрганишга қизиқтириш, ижодий ишларни ва изланишларни ташкил қилиш, муסיкий эстетик муҳитни вужудга келтириш, ўқувчилар жамоаси ҳаётини имкони борича эстетиклаштириш лозим. Ўқувчиларни ахлоқий ва эстетик руҳда тарбиялашни асосий омилларидан бири бўлган ана шу вазифаларни амалга оширишда синфдан ва мактабдан ташқари олиб бориладиган барча ишлар, жумладан, санъат байрамлари, оммавий тадбирлар, санъат ва маданият арбоблари билан учрашувлар, тематик кечалар, китобхонлар анжуманлари, тасвирий санъат кўргазмалари ҳафталиклари, кўшиқ ва рақс концертларининг

ўрни бекиёс. Умуман олганда ўқувчиларнинг ҳиссиётини ривожлантириш ҳамда кўрган воқеликлари ҳақидаги билимларини бойитишга ёрдам берадиган ана шундай тадбирлардан кўзланган асосий мақсадга эришиш учун уларни, айниқса, экскурсия, учрашув ва конференцияларни олдиндан аниқ режалаштириш, хилма хил мавзуларда ташкил этиш ҳамда тўғри педогогик раҳбарлик қилиш билан мазмунли, қизиқарли ва жонли тарзда ўтказиш лозим. Буларнинг барчаси шак-шубҳасиз эстетик тарбиянинг асосий воситларидан бири ҳисобланади.

Маълумки, таълим тарбия ишининг энг таъсирчан турларидан бири экскурсия ҳисобланади. У ўқувчиларнинг синфда дарс машғулотида жараёнида олган билимларини чуқурлаштириб мустаҳкамлайди, уларнинг фикр доирасини кенгайтиради. Лекин мусиқа ўқитувчиси уни ташкил этишда алоҳида аҳамият бериши, экскурсиянинг ўқувчиларга эстетик таъсир кўрсатишини таъминлайдиган тайёргарлик ишларини жуда пухта ўйлаши керак. Бунда экскурсиянинг мақсад ва вазифалари, моҳияти, қилинадиган барча ишларни ўқувчилар олдиндан билиб олишлари керак. Чунки экскурсия даврида ўқувчилар билан турли объектларга, табиатнинг хуш манзара жойларига ўтказиладиган саёҳатлар улар ҳаётида катта роль ўйнайди.

Улуғ педагог В.А.Сухомлинский мусиқий асарларни идрок этиш санъат гўзаллигини ҳис қилишга ёрдам берадиган, табиатдаги барча мавжудотлар, жумладан, майсаларнинг шивирлаши, ариқдаги сувнинг шилдирашини, шамолнинг гувиллашини, кушларнинг сайраши, пишиб етилган буғдойзорнинг шовуллаши, асалариларнинг ғувуллашларида жуда катта эътибор берган. Мусиқий эстетик тарбия беришда яъни ўқувчиларни мусиқа оламига олиб кириш учун мусиқа ўқитувчиси томонидан амалга ошириладиган психологик қоидалар жуда муҳим аҳамиятга эгадир. Ўқувчиларни эстетик оламида яшаши учун барча тарбия мажмуасининг аҳамиятига катта эътибор берган Сухомлинский ўз дарсларида мусиқий асарлар ва табиат мусиқасини ҳамоҳангликда тинглашда алоҳида эътибор қаратган. У аввало, ўқувчиларда куй таъсири орқали ҳаяжонли ҳис-туйғу уйғотиш, сўнг аста-секин уларни шу куйдаги гўзаллик туйғусини табиатдаги гўзаллик туйғусидан вужудга келганлигига ишонч ҳосил қилдирган. Мусиқа оҳанглари гўё инсонни “Шошма, атрофинга бир қара, табиатнинг ином этган оҳанглирига кулоқ тут, унинг гўзаллигидан, баҳра ол, бу табиат гўзаллиги, уни асра, авайла ва эъзозла”-деб даъват этаётгандек туюлади.

Олимларимизнинг олиб борган илмий тадқиқотлари, узоқ давом этган тажрибаларидан шу нарса маълумки, инсон илк мусиқа садоларини она қорнидан бошлаб эшита бошлайди, улғайган сари куй оҳанглиридан таъсирланади: Унинг қалби она тилига, табиат гўзаллигига, куй оҳанглирига баб-баравар таъсирчан бўлади. Шуни таъкидлаш жоизки, табиат қўйнида амалга оширилардиган экскурсиялар ўқувчиларнинг эстетик тарбияси ҳақидаги билимларини бойитишда, уларга табиатдаги гўзалликни англашга, санъатдаги гўзал нарсаларнинг моҳиятини тушунишда муҳим рол ўйнайди. Шуни эътиборга олиш керакки, пухта тайёргарлик билан амалга ошириладиган экскурсиялар ўқувчиларнинг гўзаллик ҳақидаги билимларини бойитишда, уларга табиатда учрайдиган барча ҳодисаларни англашда меҳнатсевар

халқимизнинг меҳнати ва турмушдаги ҳаётини, санъатдаги гўзал нарсаларнинг моҳиятини тушуниб етишлари учун замин тайёрлайди.

Айниқса, ишлаб чиқариш корхоналарига, завод ва фабрикаларда, қишлоқ, туман ва шаҳарларда ўтказиладиган экскурсиялар ўқувчилар учун жуда фойдали бўлади. Улар экскурсия вақтида меҳнаткаш халқимизнинг фидокорона меҳнати туфайли, хайратомуз нарсалар яратилганини шаҳар ва қишлоқларимизнинг қиёфаси кундан кунга тобора гўзаллашаётганини ўз кўзлари билан кўриб, фаровонликнинг ва гўзаллик яратишнинг асосий манбаи халқимизнинг меҳнати эканлигини юракда ҳис қиладилар.

Агарда мусиқа, расм ва адабиёт ўқитувчилари қатори бошқа фан ўқитувчилари ҳам ўқувчиларни эстетик руҳда тарбиялашда фаол иштирок этсалар, бундай ҳамкорлик натижасида эстетик тарбиянинг янги-янги метод ва усуллари излаб топилади, жумладан, театрлаштирилган маърузалар, фан ва санъат арбоблари ҳақидаги спектаклларни саҳналаштириш, ҳар хил мавзуларда тематик кечалар ўтказиш каби хилма-хил тадбирлар амалга оширилса, у ўқувчиларда ахлоқий фазилатлар билан бирга ирода сифатларини ҳам шакллантиради. Чунки ўқувчилар мунозара пайтида ўзига ишонган ҳолда дадил гапиришни, ўз фикрини исботлаб беришни ўрганадилар, шунингдек, ўртоқларининг сўзини диққат билан тинглашда мослашадилар. Бу эса уларда интизомни сақлаш, дўстларининг фикрларини уқиб олиш каби фазилатларни тарбиялашда замин тайёрлайди.

Бундай тадбирларни ўтказишдан асосий мақсад ўқувчиларнинг билим савияси ва фикрлаш даражасини аниқлаш, уларда мустаҳкам эътиқод ва эстетик ҳис-туйғуни таркиб топтириш бўлиб, улар фикр ва мулоҳазаларини эркин ифодалашга ўрганадилар. Шунингдек, маъруза мазмуни ўқув материаллари билан узвий боғлиқлиги, мунозара вақтида ўқувчиларда эстетик дидни уйғотиш ва муаммоли вазиятни вужудга келтиришга алоҳида эътибор бериш керак. Ана шундай тадбирларни ўтказиш эътиборга олиниб тузилган, режалар бир ой олдин мактаб фаесида осиб қўйилиши керак. Режага мактаб директорларининг кириш сўзи кейин ўқувчиларнинг мунозара темасига оид яъни меҳнаткаш халқимизнинг бунёдкорлик тўғрисидаги қаҳрамонлиги ҳақидаги фикр-мулоҳазаларни тинглаш халқимизнинг илм-фанга, санъатга, адабиётга, меҳнатга, ижодкорликка бўлган муносабатларини ёритадиган шеърлардан ўқиш ва ниҳоят, мактабда фаолият олиб бораётган бадий ҳаваскорлар тўғрагининг концертини кўрсатиш назарда тутилиши керак. Мунозарада республикамизда олиб борилаётган оламшумул ўзгаришлар, жумладан, иқтисодий, сиёсий, ижтимоий ва маданий тараққиёт тўғрида гапирилиб, ана шу ўзгариш ва тараққиёт халқимизнинг бунёдкорлик меҳнати, ўзаро ҳамкорлиги туфайли амалга оширилаётганлигини, шунингдек, халқимизнинг маънавий қиёфаси, ижодий ишлари эзгу мақсадлари билан гўзал эканлигини таъкидлаш мақсадга мувофиқдир.

Маълумки, умумий таълим мактабларида турли мавзулар бўйича конференциялар ўтказишни ташкил этиш кенг қулоч ёзмоқда. Чунки ўқувчилар билан хилма-хил мавзуларда ўтказиладиган назарий ва китобхонлик конференциялари жуда катта таълимий ва тарбиявий имкониятларга эга бўлган оммавий тадбир сифатида яхши натижалар бериши муқаррар. Дунёқараши,

ижтимоий фаоллик ва мустақилликни таркиб топтиришда бевосита ёрдам берадиган барча конференциялар таълим жараёнида вужудга келадиган эстетик билим ва ғояларни такомиллаштиришда, ахлоқий поклик ва эстетик идеалларни тарбиялашда ҳам муҳим аҳамият касб этади. Аммо бунинг учун ўқувчилар конференциясининг ўзига хос хусусиятларини билиш, уни таълим ва тарбиянинг самарали формаси сифатида ўтказиш, конференциядан кўзланган мақсадга эришишни талаб қилади.

Мактабда ўтказиладиган ҳар қандай конференция ўқувчилар учун уюштириладиган тадбир эмас, балки уларнинг ўзлари мустақил ва жамоавий равишда амалга оширадиган ишдир. Конференция ўқувчиларнинг ижодий фаолият кўрсатишини тақозо этади ва у ўқувчиларнинг мустақил иши ҳамда ижодий фаолиятининг якуни ҳисобланади. Лекин конференция мавзусини танлашда, унга тайёрланишда, уни ўтказишда ва конференция ишини якунлашда тўғри педагогик раҳбарлик қилиш мактаб ўқитувчилари жамоасининг муҳим вазифасидир.

Хулосада шуни таъкидлаш жоизки, объектларга, табиатнинг хушманзара жойларига уюштириладиган экскурсиялар, хилма-хил мавзудаги адабий кечалар, ўтказиладиган таълимий ва китобхонлик конференциялар, ўқувчиларнинг қизиқиш ва истакларига кўра ташкил қилинадиган мунозаралар ўқувчиларнинг эстетик тарбиясини ривожлантиришда бевосита амалга ошириладиган омиллардан биридир. Бу омилларни доимий, эстетик тарбия мақсадларига мувофиқ равишда йўлга қўйилишида ўқувчилар жамоасини кенг жалб қилишдадир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўқувчиларда мусиқий – нафосат тарбиясини шакллантириш йўллари (илмий мақолалар тўплами) Тошкент, 1992 йил 92 бет.
2. Косопанов В.И. Диступ и конференции в школе, М. Просвещение, 1975.
3. Дўстов С. Мусиқа тўгаракларининг иши ҳақида. Совет мактаби журнали, Тошкент, 1983 йил, 57-59 бетлар.